

культуры фізического воспитания младших школьников на современном этапе, что последнее время набирает значительные обороты и обусловлено рядом важных причин. Определены основные принципы, на которых базировалось физическое воспитание. Проанализированы литературные источники данной проблематики и охарактеризованы механизмы формирования полноценного здоровья и средства физического воспитания.

Ключевые слова: национальные традиции, оздоровительные традиции, здоровье, здоровый образ жизни.

MYROSHNICHENKO NATALIA, KUCHERIAVA ZORIANA, *Impact of health traditions of the Ukrainian Cossacks in the formation of healthy lifestyle of students.*

The problem of health and healthy lifestyles of younger pupils, described the value of people's experience in the education of previous generations, the revival of teaching experience, considered the national traditions of physical education, wellness traditions of Ukrainian Cossacks. The role of national and wellness traditions of the Ukrainian Cossacks and their influence on the formation of a healthy lifestyle of the younger generation. Outlined the main problems of culture of physical training of younger schoolboys at the present stage, that recently gained significant momentum and is due to several important reasons. The basic principles on which was based physical education are analyzed literary sources of this problem and to characterize the mechanism of formation of high-grade health and means of physical education.

Keywords: national traditions, wellness traditions, health, healthy lifestyle.

УДК 378.091.03/01– 058.85

Міхеєва О.Ю.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ

В статті охарактеризовані поняття соціальної підтримки та визначено основні її види, представлено основні форми та методи соціальної підтримки сімей. Дана характеристика видів соціальної підтримки сімей, детально описано матеріальну, психологічну, педагогічну та правову підтримку сімей. Визначено державну соціальну підтримку згідно із законодавством України, що надається сім'ям. Охарактеризовано особливості надання всіх видів соціальної підтримки сімей в Україні. Описано та визначено основні напрями соціальної підтримки сімей, охарактеризовано соціальне забезпечення, соціальна допомога та соціальні послуги, які використовують при роботі з сім'ями соціальні інститути.

Ключові слова: соціальна підтримка, види підтримки сімей, соціальне забезпечення, соціальна допомога, соціальні послуги сім'ям.

Підтримка інституту сім'ї є завданням реалізації державної сімейної політики. Державна сімейна політика, як складова частина соціальної політики України, є цілісною системою принципів, оцінок і заходів організаційного, економічного, правового, наукового, інформаційного, пропагандистського і кадрового характеру, спрямованих на поліпшення умов і підвищення якості життя родини. Основною метою державної сімейної політики є забезпечення державою необхідних умов для реалізації сім'єю її функцій і підвищенні якості життя родини.

Функціонування сім'ї як соціального інституту, наслідки сімейного неблагополуччя є предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців. Вивченню сім'ї як соціального інституту і малої групи присвячені роботи А.І. Антонова, М.С. Мацковського, В.М. Медкова, А.Г. Харчева та ін. Форми та методи соціальної роботи з сім'ями стали предметом дослідження українських науковців: І.Д. Зверєвої, О.В. Безпалько, С. Я. Харченка, А.Й. Капської, І.М. Трубавіної, Т.В. Семигіної та інших. Проблеми сімей, що опинилися в складних життєвих обставинах охарактеризували: Г.В.Козубовська, В.Ю. Керецман., Г.В. Товканець, М.Г. Соляник, А.В.Черникова

Мета статті: здійснити характеристику поняття «соціальна підтримка», розкрити види соціальної підтримки сімей.

У широкому сенсі під соціальною підтримкою розуміють сукупність позитивних впливів соціального оточення на людину і на її інтеграцію в систему соціальних відносин. У більш вузькому сенсі соціальна підтримка – це безпосередня допомога у важких життєвих ситуаціях [8]

В сфері соціальної політики використовується визначення соціальної підтримки як системи заходів з надання допомоги певним категоріям громадян, які тимчасово опинилися у важкому економічному становищі (частково або повністю безробітні, молодь, що навчається тощо), шляхом надання їм необхідної інформації, фінансових коштів, кредитів та інших пільг [2].

У науці соціальна підтримка трактується через визначення об'єкта діяльності – осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах. Так, О.В.Безпалько визначає соціальну підтримку як систему заходів суб'єктів соціально-педагогічної роботи, спрямованих на вирішення проблем осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, шляхом надання їм допомоги чи необхідних видів соціальних послуг. Також соціальна підтримка – це система заходів, спрямована на створення умов, що дозволяють забезпечити соціальну захищеність людей [9].

Серед найбільш поширених видів соціальної підтримки визначається матеріальна, психологічна, педагогічна, правова підтримка.

Матеріальна підтримка надається шляхом виплат пенсій, компенсацій, допомоги на лікування та оздоровлення, забезпечення продуктами харчування, одягом, медикаментами тощо. Матеріальна підтримка особам та сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах надається у вигляді адресної соціально-економічної допомоги, соціального обслуговування, соціально-економічних послуг.

Державна соціальна підтримка згідно із законодавством України відображається у грошовій та натуральній формах, а також у формі соціального обслуговування і призначена як для всього населення України загалом, так і для окремих категорій: малозабезпечених сімей, сімей з дітьми, інвалідів, дітей-інвалідів, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, інвалідів тощо.

Психологічна підтримка спрямована на мобілізацію внутрішніх ресурсів клієнта, з метою зміни уявлення про безвихідь його становища, формування впевненості та мотивації щодо подолання почуття тривоги, психологічних комплексів, невпевненості в своїх силах, зміцнення активної, діяльнісної особистісної позиції. Вона може здійснюватися через надання психологічних консультацій з метою покращення мікроклімату сім'ї, збереження психологічного здоров'я членів сім'ї, набуття впевненості в своїх силах, адаптація до середовища, поліпшення взаємин з оточуючими, обговорення наявних проблем з членами сім'ї та надання рекомендацій щодо їх вирішення, формування навичок подолання труднощів та конфліктів з оточенням, організація та координація психотерапевтичних груп та груп самопомоги, психологічна діагностика корекція та реабілітація.

Педагогічна підтримка орієнтована на превентивну та оперативну допомогу дітям, сім'ї шляхом надання їм необхідної соціально-педагогічної інформації, проведення просвітницьких заходів, консультацій, бесід тощо.

Т.А. Анохіна педагогічну підтримку розглядає як підбір і використання системи педагогічних засобів, реалізація яких забезпечує допомогу у самостійному індивідуальному виборі своєї поведінки, у подолання перешкод самореалізації у комунікативній, творчій та інших видах діяльності [1].

Правова або юридична підтримка здійснюється шляхом надання юридичних консультацій, проведення бесід з питань чинного законодавства, гарантій та пільг, здійснення заходів, спрямованих на захист прав та інтересів членів сім'ї, захист прав дітей, оформлення правових документів, представництво інтересів тощо.

Надання соціальної підтримки ґрунтується на принципах виявлення ресурсів сім'ї та сприяння формуванню у членів сім'ї навичок і умінь для подолання складної життєвої ситуації.

Якщо розглянути соціальну роботу із сім'єю з точки зору впливу на сім'ю як екологічну систему, пов'язану з діяльністю та впливами різних осіб та організацій, то соціальна підтримка – це дії та чинники, які особа або

окрема сім'я сприймає як такі, що допомагають їй вирішувати проблеми або змінюють життя. Це поняття стосується прийняття членами сім'ї дій та впливів інших людей.

Кожна сім'я живе у певному соціальному середовищі, що впливає на її розвиток, водночас сім'я своїм стилем життя сама впливає на те середовище, у якому функціонує. Середовище, яке оточує сім'ю, умовно можна розділити на фізичне та соціальне. Фізичне середовище – це умови проживання, наявність чи відсутність необхідних фізичних умов (соціальна інфраструктура, житлові умови, транспорт тощо). Соціальне середовище – оточуючі сім'ю люди (ті, що безпосередньо чи опосередковано впливають на людину) [12].

Вплив соціального оточення на особистість формує мережу соціальної підтримки через структуру взаємин, коли людина може отримувати або просити допомоги. Вона, зазвичай, складається з тих людей, що допомагають сім'ї долати щоденні життєві негаразди. Часто включає у себе родичів, друзів, сусідів, колег та спеціалістів, на яких покладається сім'я у своєму повсякденному житті.

Мережа соціальної підтримки – комплекс взаємопов'язаних відносин, що забезпечує стійкі моделі взаємодії та міжособистісні стосунки між соціальними працівниками та клієнтами.

Дії соціальної підтримки, що здійснюються через систему міжособистісних стосунків, такі: схвалення; наставляння; психологічна допомога; інформація; конкретна практична допомога.

Якщо розглядати соціальну підтримку у порівнянні з соціальним захистом, то існують різні підходи до визначення даних понять. Один з них підкреслює принципову відмінність між «соціальною підтримкою» і «соціальним захистом» навіть через етимологію даних термінів. Слово «захист» передбачає тривалий патронаж держави над особистістю, що провокує формування споживацького настрою у тих, хто знаходиться під «захистом». Клієнти звично користуються допомогою, часто маючи можливість для самостійного виходу з складної життєвої ситуації, але не маючи звички до цього. Якісно іншим в цьому сенсі виглядає поняття «соціальна підтримка», що передбачає активну участь самого клієнта у вирішенні власних проблем, використання засобів самопомоги. З позицій цього підходу соціальна підтримка – це комплекс заходів держави, які реалізуються не лише державними організаціями, а й громадськими, благодійними та комерційними і передбачають активну участь клієнта у зміні власних життєвих обставин [8].

Одним із напрямів підтримки сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, є їх соціальне забезпечення.

Соціальне забезпечення розглядається як система заходів, пов'язаних із задоволення специфічних потреб людей, спрямованих на відновлення й збереження їх соціальних зв'язків і відносин, активну допомогу у здійсненні,

захисті й охороні їх прав [13]. Це система допомоги, що має на меті підтримку рівня доходів [10].

Соціальне забезпечення – це національна система програм, виплат, послуг, яка орієнтована на допомогу людям щодо задоволення їх соціальних, економічних, освітніх та інших потреб [7].

С. М. Прилипко розглядає «право соціального забезпечення як невід’ємну складову системи національного права. Основним завданням цієї галузі є регулювання суспільних відносин у сфері матеріального забезпечення і соціального обслуговування найбільш незахищених верств населення: пенсіонерів, інвалідів, громадян похилого віку, безробітних, хворих, самотніх громадян, сімей з дітьми, малозабезпечених сімей, громадян, постраждалих внаслідок техногенної катастрофи або стихійного лиха тощо».

Б. І. Сташків, у свою чергу вважає, що соціальне забезпечення – це види і форми матеріального забезпечення, що надаються на умовах, передбачених законом чи договором, зі спеціально створених для цього фондів особам, які через незалежні від них життєві обставини не мають достатніх засобів до існування [14].

Отже, соціальне забезпечення є одним з видів соціальної підтримки сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, оскільки ці сім’ї відносяться до незахищених верств населення і потребують додаткового захисту і підтримки. Головною метою в соціальному забезпеченні є урахування конкретного соціального призначення. Важливим принципом права соціального забезпечення є гарантованість рівня соціального забезпечення не нижче за рівень прожиткового мінімуму [7].

Одним із видів забезпечення державної підтримки сім’ї є організація системної соціальної допомоги сім’ям, які за певних життєвих обставин потребують соціальної підтримки.

Соціальна допомога – це система соціальних заходів у вигляді сприяння, підтримки і послуг, які надає соціальна служба окремим особам або групам населення для подолання або пом’якшення життєвих труднощів, підтримки їхнього соціального статусу і повноцінної життєдіяльності, адаптації в суспільстві [11].

Державна система соціальної допомоги сім’ям, які опинилися у складних життєвих обставинах, включає систему соціальних виплат (соціального забезпечення) та надання соціальних послуг.

Механізм надання соціальної допомоги сім’ям з дітьми регулюється Законами України «Про державну допомогу сім’ям з дітьми», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям», постановою Кабінету Міністрів України «Про Порядок призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме», іншими законодавчо-нормативними актами.

Соціальна підтримка сім'ї здійснюється спеціалістами Центрів соціальних служб у формі різнопланових соціальних послуг.

У довідниковій літературі тлумачення поняття «послуга» подається, як: дія, вчинок, що дає користь, допомогу іншому; сприяння розвитку, піднесенню, поширенню чогось; робота, виконувана для задоволення чийх-небудь потреб; пропозиція, якою можна скористатися.

Соціальні послуги – «дії державних або неурядових організацій, фахівців, спрямовані на задоволення потреб і забезпечення прав, вирішення проблем, попередження або подолання складних життєвих обставин окремих осіб чи соціальних груп» [4, с. 232].

У літературі з проблем соціально педагогічної роботи існують інші визначення соціальних послуг. В енциклопедичному словнику соціальні послуги визначаються, як дії з надання клієнту соціальної служби допомоги у задоволенні його потреб [11, с. 427].

І.Д. Зверєва характеризує соціальні послуги як «комплекс дій держави, відповідних громадських і приватних організацій, спрямованих на створення і поліпшення умов життєдіяльності молоді, розширення можливостей її самореалізації; реалізації особистісних, політичних, соціальних і культурних прав молоді людини» [5, с. 16].

Російський вчений М.П. Гур'янова у своїх працях виокремлює наступні групи послуг: «психолого-педагогічні, розвивальні, оздоровчі, соціально-медичні, інформаційно-довідкові, освітні, юридичні, послуги профорієнтаційного характеру» [3, с.169-170].

У класифікації, яка подана у енциклопедичному словнику соціальної роботи, містяться «матеріальні, психолого-педагогічні, побутові, соціально-медичні, консультативні та реабілітаційні послуги» [11, с. 427].

Закон України «Про соціальні послуги» (№ 966-IV від 19 червня 2003 року) розрізняє такі види соціальних послуг: соціально-побутові, соціально-економічні, соціально-психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, інформаційні послуги, послуги з працевлаштування, послуги з професійної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями (стаття 5).

Основними засадами надання соціальних послуг є:

- сприяння особам, що перебувають у складних життєвих обставинах, які вони не в змозі подолати за допомогою наявних засобів і можливостей;
- попередження виникнення складних життєвих обставин;
- створення умов для самостійного розв'язання життєвих проблем, що виникають (стаття 2).

Відповідно до Закону можуть надаватися такі види соціальних послуг:

- соціально-побутові послуги – забезпечення продуктами харчування, м'яким та твердим інвентарем, гарячим харчуванням, транспортними послугами, засобами малої механізації, здійснення соціально-побутового

патронажу, соціально-побутової адаптації, виклик лікаря, придбання та доставка медикаментів тощо;

- психологічні послуги - надання консультацій з питань психічного здоров'я та поліпшення взаємин з оточуючим соціальним середовищем, застосування психодіагностики, спрямованої на вивчення соціально-психологічних характеристик особистості, з метою її психологічної корекції або психологічної реабілітації, надання методичних порад;

- соціально-педагогічні послуги - виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, організація індивідуального навчального, виховного та корекційного процесів, дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності тощо, а також залучення до роботи різноманітних закладів, громадських організацій, заінтересованих осіб;

- соціально-медичні послуги - консультації щодо запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи, збереження, підтримка та охорона її здоров'я, здійснення профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів, працетерапія;

- соціально-економічні послуги - задоволення матеріальних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, що реалізуються у формі надання натуральної чи грошової допомоги, а також допомоги у вигляді одноразових компенсацій;

- юридичні послуги - надання консультацій з питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу і реалізації юридичної відповідальності осіб, що вдаються до протиправних дій щодо цієї особи (оформлення правових документів, захист прав та інтересів особи, інша правова допомога тощо);

- послуги з працевлаштування - пошук підходящої роботи, сприяння у працевлаштуванні та соціальне супроводження працевлаштованої особи;

- інформаційні послуги - надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги); розповсюдження просвітницьких та культурно-освітніх знань (просвітницькі послуги); поширення об'єктивної інформації про споживчі властивості та види соціальних послуг, формування певних уявлень і ставлення суспільства до соціальних проблем (рекламно-пропагандистські послуги);

- інші соціальні послуги.

Надання одноразової соціальної послуги сім'ї передбачає здійснення таких етапів:

- 1) визначення потреб сім'ї;
- 2) направлення до відповідного спеціаліста;
- 3) надання відповідної допомоги.

Надання таких послуг не передбачає продовження контактів із сім'єю і фіксується в журналі роботи із сім'ями, які перебувають у складних

життєвих обставинах.

Результатом одноразової послуги є задоволення потреби сім'ї, з якою представник сім'ї звернувся до служби.

Соціальні послуги певного соціального спрямування. Визначаються потребою надання допомоги родині або окремому її члену у вирішенні конкретного питання, що потребує здійснення певних процедур, яке є тривалим у часі. Така діяльність не передбачає залучення спеціалістів інших професій і забезпечується спеціалістами (зокрема залученими) соціальних служб.

До такого виду роботи належать:

- оформлення документів, соціальних виплат, пільг;
- соціально-педагогічна, психологічна корекція;
- набуття клієнтом певних соціальних навичок: виховання, спілкування, партнерської взаємодії тощо.

Проведення такої роботи здійснюється за певними етапами:

1) визначення потреб усієї сім'ї, кожного її члена, конкретного напряму діяльності щодо забезпечення даної потреби;

2) визначення форми роботи;

3) закріплення спеціаліста, який працює із сім'єю;

4) планування проведення певних заходів, розробка плану співпраці;

5) узгодження із членами родини, які будуть отримувати соціальну допомогу, системи проведення відповідних заходів та міру відповідальності сторін за їхню реалізацію;

6) підписання угоди між центром та членами сім'ї стосовно дотримання певних домовленостей щодо одержання ними соціальних послуг;

7) реалізація заходів, передбачених в угоді;

8) оцінка ефективності досягнення поставленої мети, за необхідності – корекція заходів;

9) комплексна соціальна допомога. В роботі з сім'єю з дітьми, яка перебуває в складних життєвих обставинах, передбачає планову, комплексну роботу спеціалістів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а також залучення до співпраці спеціалістів інших галузей, спрямованих на надання допомоги сім'ї у вирішенні основних проблем, які провокують її неблагополуччя. Найбільш ефективною формою комплексної допомоги є соціальний супровід.

Отже, форми соціальної підтримки сімей залежить від проблем з якими стикнулася сім'я та рівня «готовності» сім'ї до зміни життєвих обставин. Тому необхідне запровадження моделі соціальної роботи з сім'ями, яка дозволить здійснити оцінку рівнів соціальної адаптації конкретної сім'ї та впровадження відповідних механізмів мотивації членів родини до самостійного розв'язання власних життєвих проблем за підтримки спеціалістів соціальної сфери.

Перспективи подальшої роботи ми вбачаємо в тому, що питання соціально-педагогічної роботи з сім'ями залишається відкритим, що зумовлює необхідність розробки конструктивного підходу до його розв'язання.

Використана література:

1. Анохина Т.В. *Идеи и технологии педагогической поддержки в образовании США, Великобритании, Голландии // Воспитание и педагогическая поддержка детей в образовании: Материалы всерос. конф. / Под ред. О.С. Газмана. – М., 1996. – С.16-57.*
2. Гриненко А. М. *Соціальна політика: Навч. метод. посібн. – К.: КНЕУ, 2003. – 309 с.*
3. Гурянова М.П. *Сельская школа и социальная педагогика: Пособие для педагогов. – Мн.: Амалфея, 2000. – 448с.*
4. *Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / [За заг. ред. проф. І.Д.Зверєвої]. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.*
5. Зверєва І.Д. *Соціально-педагогічна робота з дітьми і молоддю в Україні: теорія і практика: Монографія. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 333 с.*
6. Прилипка. С. М. *Предмет права соціального забезпечення : автореф. дис. ...д-ра юрид. наук : 12.00.05 / С. М. Прилипка. – Х., 2007. – 47 с.*
7. *Словарь по социальной педагогике: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Авт.-сост. Л.В.Мардахаев. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 368с.*
8. *Словарь-справочник по социальной геронтологии / Под ред. Б. Тукумцева. – Самара: Изд-во "Самарский университет", 2003. – 208 с*
9. *Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої. – К., 2008. – 336 с.*
10. *Соціальна політика. Словник: поняття, категорії, терміни. – Львів: Дослідно-видавничий центр Наукового товариства ім. Шевченка, 2008. – 274 с.*
11. *Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. – К.: ДЦССМ, 2002. – 536 с.*
12. *Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах: Методичний посібник. / І. Д. Зверєва та ін. – К.: Держсоцслужба, 2006. – 104 с.*
13. *Соціологія: словник термінів і понять / За заг. ред Біленького Є.А., Козловця М.А. – К.: Кондор, 2006. – 372с.*
14. *Сташків Б. Поняття права соціального забезпечення / Б. Сташків // Право України – 2000. – № 5. – С. 24–26.*

МИХЕЕВА ОКСАНА ЮРЬЕВНА, *Формы и методы социальной поддержки семей.*

В статье охарактеризованы понятие социальной поддержки и определены основные ее виды, представлены основные формы и методы социальной поддержки семей. Данная характеристика видов социальной поддержки семей, подробно описано материальную, психологическую, педагогическую и правовую поддержку семей. Определена государственная социальная помощь в соответствии с законодательством Украины, предоставляемой семьям. Охарактеризованы особенности предоставления всех видов социальной поддержки семей в Украине. Описаны и определены основные направления социальной поддержки семей, охарактеризованы социальное обеспечение, социальная помощь и социальные услуги, которые используют при работе с семьями социальные институты.

Ключевые слова: социальная поддержка, виды поддержки семей, социальное обеспечение, социальная помощь, социальные услуги семьям.

MIXEEVA OKSANA, *Forms and methods of social support for families.*

The article described the concept of social support and its the main species presents basic forms and methods of social support for families. The characteristic types of social support for families, detailed financial, psychological, pedagogical and legal support to families. State social support defined under the laws of Ukraine provided by families. The features provide all kinds of social support for families in Ukraine. And describes the main directions of social support families described social security, social assistance and social services that use when working with families social institutions.

Keywords: social support, types of support for families, social security, social assistance and social services to families.

УДК 378-057.875:37.091

Неїжпана Л.С.

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

У статті на основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрито сутність професійної спрямованості особистості та професійної спрямованості соціального педагога, як сукупність психолого-педагогічних властивостей та якостей особистості, що визначають ставлення до професії, потребу в професійній діяльності та готовність до неї. Визначено складові структури професійної спрямованості особистості. Обґрунтовано, що